Analyysi

Pohjoismaiset pankit muuttuvat digiaikaisiksi

Rahoitusvakaus | 16.05.2018 | Otso Manninen, Kimmo Koskinen, Aleksi Grym

KIRJOITTAJAT

Otso Manninen
Vanhempi ekonomisti

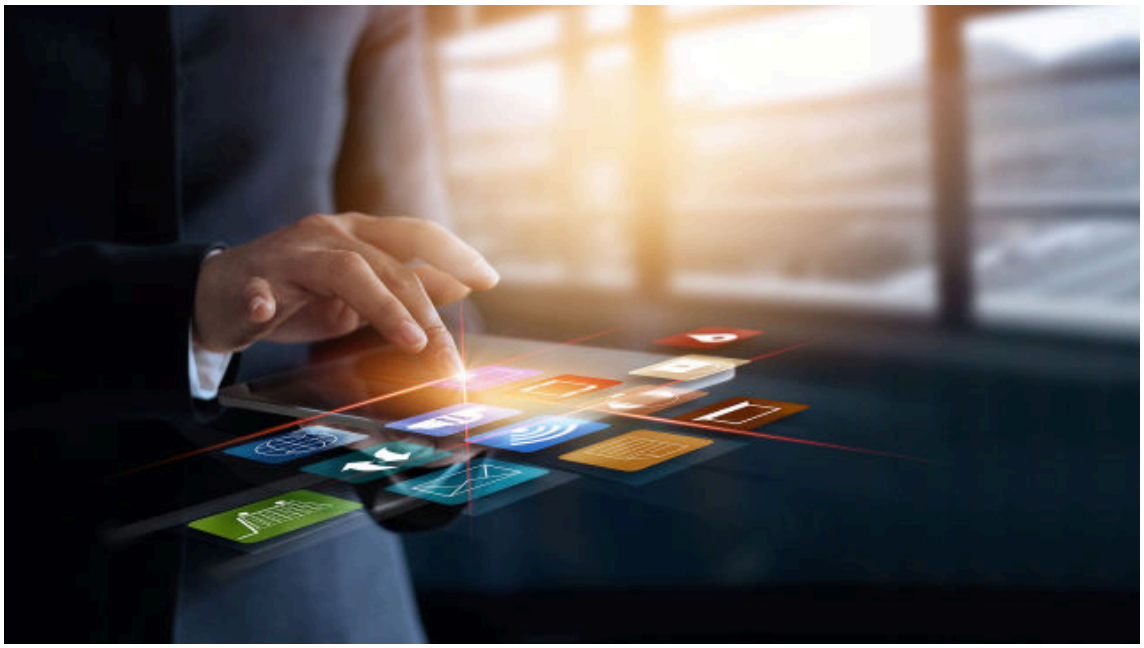

Kimmo Koskinen
Neuvonantaja

Aleksi Grym
Osastopäällikkö

Pohjoismaat ovat Euroopan digitaalisimpia yhteiskuntia, mikä näkyy myös pohjoismaisen pankkisektorin jo tehtyinä ja tulevina panostuksina digitaalisiin liiketoimintamalleihin. Digitalisaatiossa mukana pysyminen auttaa näitä pankkeja vastaamaan uusien ns. fintech-toimijoiden tuomaan kilpailuun. Muualla Euroopassa pankkisektori kokonaisuutena ei ole yhtä hyvässä asemassa. Pidemmällä aikavälillä digitalisaatiostrategian puute saattaa vähentää yksittäisten pankkien merkitystä erilaisten rahoituspalveluiden tarjoajina. Mikäli toimintaa siirtyy merkittävästi pankeilta ja muilta tarkasti säännellyiltä ja valvotuilta toimijoilta kevyemmin säännellyille toimijoille, voi tästä syntyä uudenlaisia riskejä.

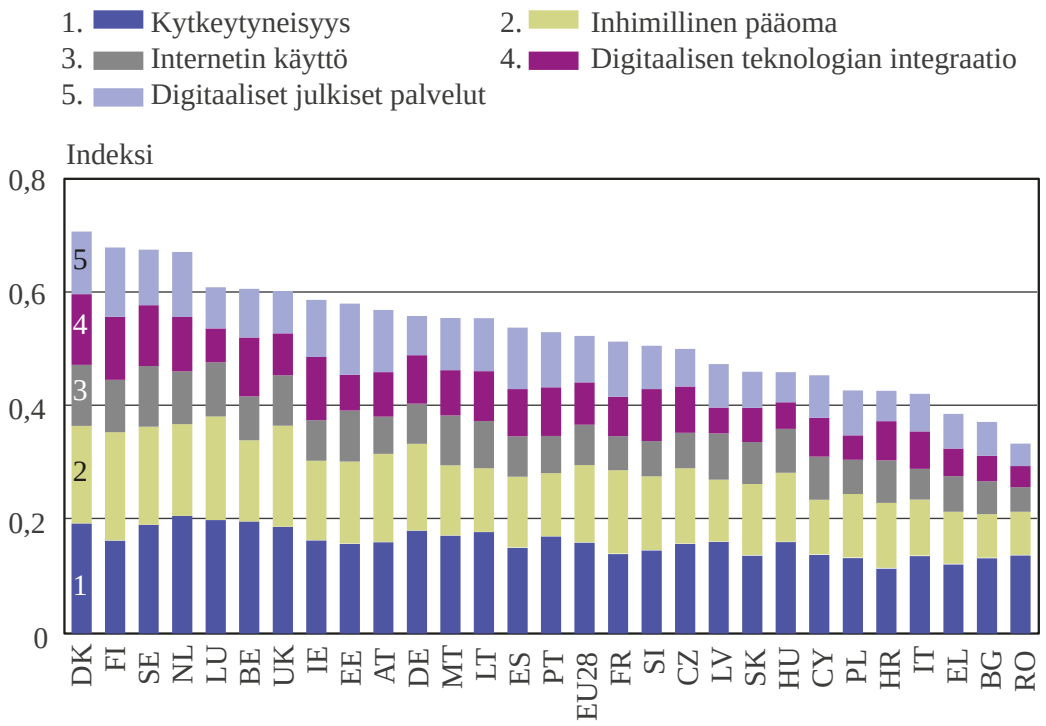
Pohjoismaat ovat digitaalisia yhteiskuntia

Pohjoismaat ovat monella mittarilla Euroopan kärkeä digitalisaatiossa: laajakaista- ja mobiililiittymien käyttö on yleistä (kuva 1), monet asiat veroilmoituksesta lähtien on jo totuttu hoitamaan sähköisesti eikä kukaan kohta enää tunnista paperista osakekirjaa. Monessa muussa Euroopan maassa digitaaliset palvelut eivät ole itsestäänselvyys, vaan asiat hoidetaan kasvotusten ja paperiset lomakkeet täytetään kynällä. Digitaalisten rahoituspalveluiden integroiminen osaksi muita palveluita on huomattavasti helpompaa, mitä pidemmällä maat ovat digitalisoitumisessa.

Euroopan komission julkaiseman digitaalitalouden ja -yhteiskunnan indeksi DESI osoittaa (kuva 2), että digitaalisen kehityksen kärkimaiden ja heikommin suoriutuvien maiden välinen kuilu Euroopassa on edelleen suuri, vaikka onkin viime vuosina hiukan kaventunut.[1] Esimerkiksi siinä missä Pohjoismaissa yli 85 % väestöstä käyttää internetiä päivittäin tai lähes päivittäin, on vastaava luku EU:ssa keskimäärin hieman yli 70 %. Bulgariassa, Kroatiassa ja Kreikassa lähes 30 % väestöstä ei ole koskaan käyttänyt internetiä, kun taas Pohjoismassa internetiä käyttämättömien osuus jää alle 5 prosenttiin. Maakohtaiset erot korostuvat edelleen, kun verrataan mobiililiittymien määrää ja internetin käyttöä mobiililaitteilla. Myös digitaalisten taitojen ja infrastruktuurin [2] taso on Pohjoismaissa pääsääntöisesti selvästi parempaa kuin EU:ssa keskimäärin.

Kuvio 1.

Suomi toisena EU:n digitalisaatiota mittaavassa indeksissä

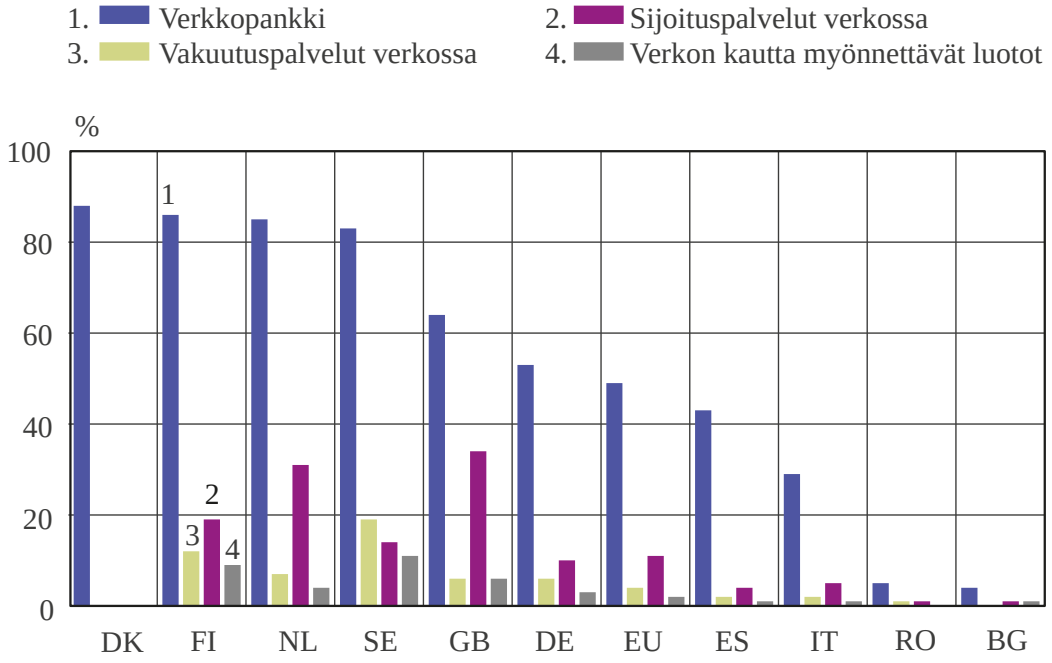

Lähde: Euroopan komissio.

9.4.2018
eurojatalous.fi

Kuvio 2.

Suomessa sähköinen pankkiasiointi yleisempää kuin monissa muissa euromaissa

Lähde: Eurostat.

7.5.2018
eurojatalous.fi

Mitä enemmän ihmiset käyttävät digitaalisia palveluita, sitä enemmän digitaalinen asiakaskokemus ohjaa heidän odotuksiaan myös muissa palveluissa. Finanssialalla ulkopuolisten pääsyä asiakastileihin ja niillä oleviin tietoihin ja varoihin asiakkaan suostumuksella ovat kontrolloineet perinteiset toimijat eli pankit. Asiakkaat eivät ole voineet vapaasti valita esimerkiksi maksutapaansa vaan ovat voineet valita vain niistä tavoista, joita pankki tukee. Viimeistään maksupalveludirektiivin uudistamisen jälkeen tämä asema on murtumassa. Kohta pankit eivät voi enää itse päättää, minkä viranomaisen hyväksymän toimijan asiakas voi valita omaa maksuliikennettään hoitamaan pankin tileiltä.[3]

Pohjoismaiset pankit ovat digitalisaation edelläkävijöitä

Pankkipalvelut siirtyvät yhä enemmän verkkoon ja mobiililaitteisiin, jotka liikkuvat ihmisten mukana. Kuluttajien odotukset pankkipalveluiden suhteen eivät enää vertaudu toisten pankkien

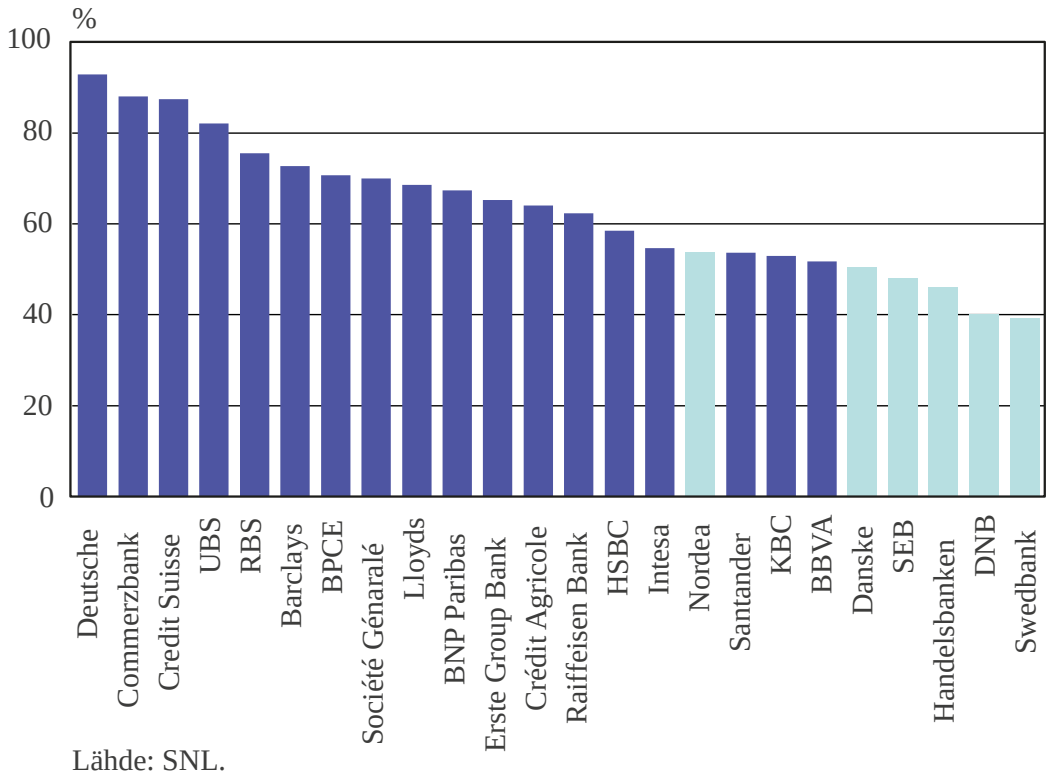
tarjoamaan asiakaskokemukseen, vaan muiden digipalveluiden asiakaskokemukseen. Pankkisektorin kokema muutospaine tulee osittain toimialan ulkopuolelta, kun alalle tulee uusia toimijoita (esimerkiksi ns. fintech-toimijat). Pankit joutuvat jatkossa kilpailemaan enemmän myös keskenään.

Lähes kaikki Pohjoismaiden suurimmat pankit ovat aloittaneet omat digi-investointinsa uusiin IT-järjestelmiin ja liiketoimintamalleihin. Pohjoismainen pankkisektori on finanssikriisin jäljiltä suhteellisesti hyvässä taloudellisessa kunnossa, mikä auttaa näiden investointien tekemisessä.

Kuva 3 osoittaa, miten hyvin Pohjoismaissa on totuttu käyttämään verkkopankkia erilaiseen pankkiasiointiin. Myös käteisen käytön väheneminen Pohjoismaissa osoittaa, että kuluttajat näissä maissa ovat valmiita omaksumaan uusia maksutapoja.

Kuvio 3.

Moni pohjoismainen pankki pyörittää toimintaansa paljon muita tehokkaammin (kulu/tuotto-suhde)

Lähde: SNL.

11.4.2018
eurojatalous.fi

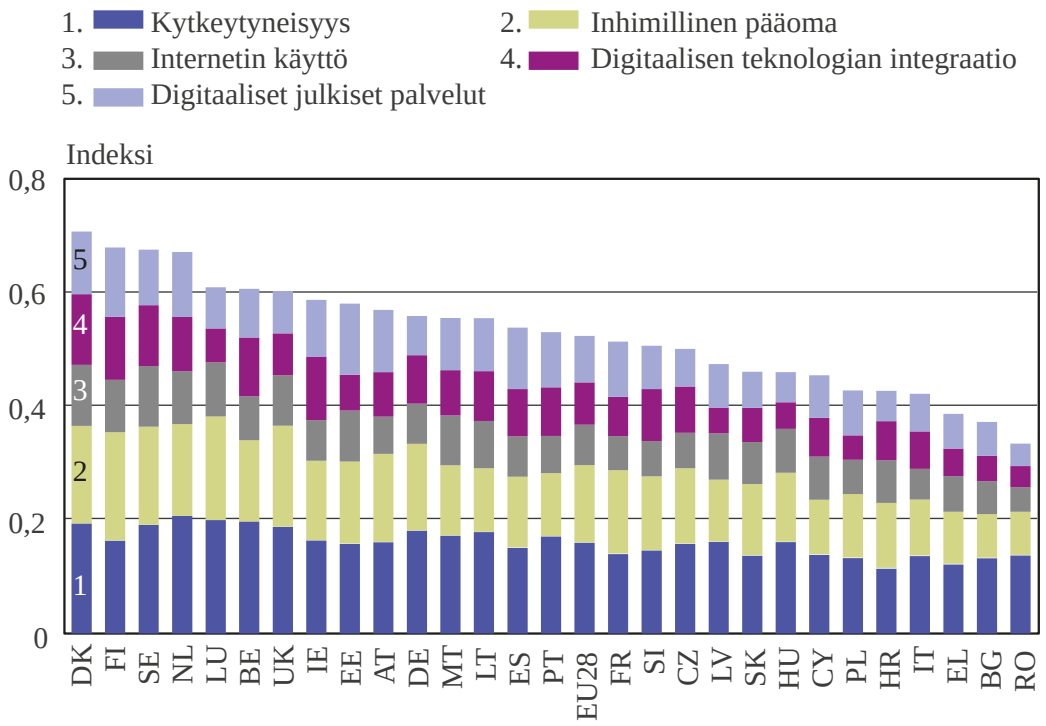
Siinä missä pankit ovat Pohjoismaissa panostaneet digitalisaatioon, myös uudet fintech-toimijat ovat moniin muihin maihin verrattuna paremmassa asemassa. Onhan niiden helpompi saada houkuteltua asiakkaita, kun kuluttajat ovat jo omaksuneet mobiilin elämäntavan. Pohjoismaissa onkin pankkien lisäksi useita digiajan finanssitoimijoita (ns. fintech-yrityksiä), ja Euroopan mittakaavassa Pohjoismaat ovat talouden kokoaan suurempia toimijoita fintech-puolella. On kuitenkin syytä huomata, että pääomasijoitukset fintech-toimijoihin keskittyvät euromääräisesti vain muutamiin edistyneimpiin yrityksiin, joten mitään kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä ei tämän pohjalta voi tehdä.[4]

Manner-Euroopan pankkien digitalisaatioaste on epätasaisempaa

Monista Pohjoismaiden ulkopuolisista maista löytyy pankkeja, jotka pyrkivät olemaan digitalisaation eturintamassa, mutta osa pankeista ei välttämättä ole vielä aloittanut perusteellisempaa muutosta (ks. kuva 4. pankkien konttorien lukumääristä eri maissa).[5] Itse asiassa monelle pankille perinteinen verkkopankkikin on modernia teknologiaa – ja paperittomuus vasta tulevaisuutta. Tämä tekee digitalisaatiomuutoksen vaikeaksi, sillä eteneminen vaatii merkittäviä rahallisia panostuksia. On kuitenkin vaikea arvioida, onko pankkien digitalisaatio asia, jonka suhteen on parempi edetä pienin askelin vai valtavin loikin.

Kuvio 4.

Suomi toisena EU:n digitalisaatiota mittaavassa indeksissä

Lähde: Euroopan komissio.

9.4.2018
eurojatalous.fi

Sen sijaan selkeä haitta monille Pohjoismaiden ulkopuolisille pankeille on niiden suhteellisen heikko kannattavuus ja ongelmat esim. ongelmaluottojen kanssa. Jos pankin toiminta on päivittäistä selviytymistaistelua, sen on vaikea kehittää pitkäaikaista digitalisaatiostrategiaa ja sen jälkeen toteuttaa se. IT-investoinnit ja digitaalisten liiketoimintamallien vaatimat muutokset henkilöstön määrään ja osaamiseen voivat olla monille pankeille liian suuria tehtäväksi, vaikka pidemmällä aikavälillä ne voisivat tuoda merkittäviäkin kustannussäästöjä. Ei myöskään ole realistista olettaa, että rahoitusala voi digitalisoitua kokonaan maassa, jossa esim. infrastruktuuri ei ole riittävän digitalisoitunutta ja käyttäjät eivät ole tottuneet käyttämään digitaalisia palveluita. Ehkä ei ole myöskään kovin todennäköistä, että digitalisoituva finanssisektori saisi pakotettua muun yhteiskunnan digitalisoitumaan – syy-seuraussuhde lienee toisin päin.[6]

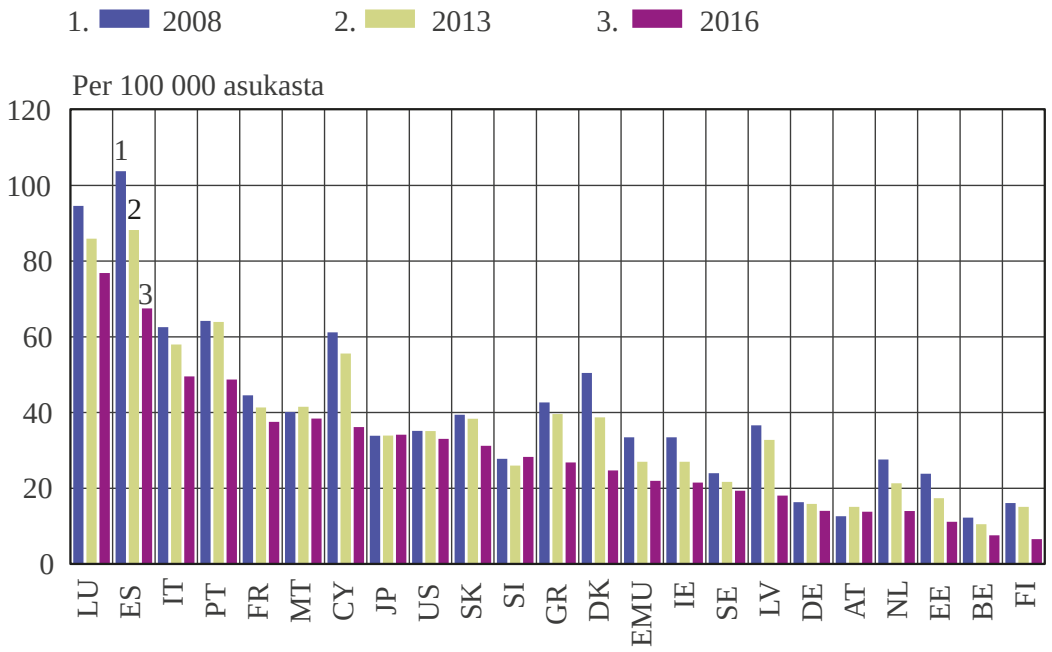
Toisaalta jos pankit jättävät vaadittavat digitalisaatioinvestoinnit tekemättä, ne jäävät kehityksestä jälkeen. On olemassa jo ainakin muutamia esimerkkejä, joissa digitaalinen toimija on

onnistunut hyvin nopeasti valloittamaan markkinaosuuksia pankeilta, koska nämä eivät ole onnistuneet tarjoamaan digitaalisten kuluttajien kaipaamia palveluita.[7]

Mikäli pohjoismaiset pankit pystyvät muuttamaan itsensä digiajan pankeiksi ja kehittämään toteutukseltaan kustannustehokkaat ja asiakkaita miellyttävät palvelukonseptit, niillä voi olla mahdollisuus saada jalansijaa myös Pohjoismaiden ulkopuolella (ks. kuva 5. eri pankkien kulu-tuottosuhteesta). Toki tässä on järkeä vain, jos se on liiketaloudellisesti kannattavaa. Pankkien tulee voida nähdä tulevaisuuden digitaalisten rahoituspalveluiden tarjonnan tuovan skaalaetuja, ja pelkästään Pohjoismaat markkinana eivät välttämättä tarjoa riittävää asiakaskuntaa globaaleja kilpailijoita vastaan. Toki muut syyt voivat puoltaa pysymistä Pohjoismaissa, mutta digitaalisissa palveluissa on muistettava, että ne usein ovat rajat ylittävää liiketoimintaa, joka vaatii suuren asiakaskunnan. Pidempiaikaisen pankkistrategian luominen onkin tällä hetkellä haastavaa. Tämä ei kuitenkaan ole asetelma, jota pankkisektorin kaltaisessa pysyvyyttä arvostavassa ympäristössä kaivataan.

Kuvio 5.

Monissa maissa pankkikonttoreita on Suomeen verrattuna moninkertainen määrä suhteessa asukkaisiin

Lähde: Maailmanpankki.

11.4.2018
eurojatalous.fi

Viranomaisten ja lainsäätäjien on kehitystyössään koko ajan tasapainoteltava eriävien intressien kanssa: kilpailu, innovatiivisuus ja parempi asiakaskokemus ovat hyviä asioita, mutta ne eivät saa tapahtua rahoitusvakauden tai kuluttajansuojan kustannuksella. Mikäli digitalisaatio johtaa siihen, että rahoituspalveluiden tarjonta siirtyy yhä enemmän pankkeja vähemmän säännellyille ja valvotuille toimijoille, voi syntyä uusia riskejä. Toisaalta kun pankkien liiketoimintamallit perustuvat jatkossa enemmän esimerkiksi algoritmeihin ja data-analytiikkaan, vaaditaan myös pankkivalvojilta aivan uudenlaista osaamista. Jonkun pitäisi myös osata sanoa, onko miljoonien eri järjestelmissä olevien koodirivien muodostama kokonaisuus riittävästi suojattu kyberuhilta.[8]

Viitteet

1. Komission sivuilta löytyy kattavasti tietoa DESI-indeksistä ja sen taustalla olevista komponenteista maakohtaisesti. https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi. ↑

2. Esim. 4G-verkon kattavuus, etenkin maaseudulla. ↑
3. Tästä uudistuksesta on tässä julkaisussa oma artikkelinsa: Ensimmäinen katsaus uudistetun maksupalveludirektiivin vaikutuksiin. On kuitenkin huomattava, että vaikka sääntely on jo implementoitu kansalliseen lainsäädäntöön, ovat direktiiviä tarkentavat tekniset standardit tulossa voimaan vasta myöhemmin, joten tämä muutos ei tapahdu hetkessä. ↑
4. Erilaisia arvioita fintech-sijoitusten määristä löytyy useita, mutta tässä on yksi, jonka mukaan 10 suurinta sijoitusta Pohjoismaissa vastasivat 80 %:a kaikesta sijoitetusta pääomasta (http://fintech.global/late-stage-deals-pushed-fintech-investment-in-the-nordics-to-record-levels-in-2017/). ↑
5. Pankkien konttoriverkostoa voi käyttää jonkinlaisena mittarina pankkisektorin liiketoimintamallien digitaalisuudesta, sillä jos suurimman osan asioinnista voi tehdä konttoreiden ulkopuolella, ei konttoreita tarvita niin paljon. On kuitenkin huomattava, että mittari ei suoraan kerro pankkien digitalisaatiosta, sillä esim. Suomessa konttoriverkoston karsiminen on käynnistynyt jo 1990-luvun alun kriisissä. Pieniä ja pankkimyönteisiä maita (Luxemburg, Malta, jne.) koskeva indikaattori on harhaanjohtava muistakin syistä. ↑
6. Euroopan komission ”digitaalinen sisämarkkina” -hanke pyrkii edistämään digitalisaation edellytysten kehittymistä kaikissa Euroopan maissa. Lisätietoa tästä löytyy osoitteesta https://ec.europa.eu/commission/priorities/digital-single-market_fi. ↑
7. ING-DiBa on monesti käytetty esimerkki. Se on hollantilaisen ING-pankin saksalainen tytäryhtiö, jolla on pelkkä digitaalinen palvelutarjonta Saksassa. Se on Saksan kolmanneksi suurin kuluttaja-asiakaspankki ja erittäin kannattava taloudellisesti – toisin kuin monet muut pankit Saksassa. Economist on kirjoittanut aiheesta artikkelin (saatavilla vain englanniksi) https://www.economist.com/news/finance-and-economics/21731160-approach-came-unstuck-crisis-has-provided-foundation. ↑
8. Kyberturvallisuudesta on julkaistu oma artikkeli tässä E & t -numerossa "Digitalisaatio haastaa maksujärjestelmien turvallisuuden". ↑

Asiasanat

fintech, liiketoimintamalli, pankit